

แนวทางอนุรักษ์การละเล่นพื้นบ้าน "รำโทน" บ้านป่าแดง ตำบลป่าเลา อำเภอมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

The Conservation of Folk Play “Ram Thon”

in Ban Pa-Daeng, Pa Lao Sub-district, Mueang District, Phetchabun

กมล บุญเขต^{1*} และกุลิศรา ปองเพียร²

Kamon Boonket^{1*} and Kulitsara Pongpian²

^{1*}ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

²เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

*Corresponding author E-mail : Tand_Kung@hotmail.com

Received: April 22, 2021; Revised: December 14, 2021; Accepted: May 26, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของการละเล่นพื้นบ้าน “รำโทน” บ้านป่าแดง และเพื่อหาแนวทางอนุรักษ์โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษา เก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของการจัดการละเล่นรำโทนในหมู่บ้านป่าแดง

ผลการวิจัยพบว่า การละเล่นพื้นบ้าน “รำโทน” บ้านป่าแดง ผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการดำรงชีพโดยมีนโยบายภาครัฐเป็นตัวกำหนดจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านช่วงเวลา 3 ยุคสมัย คือ “รำโทน” ในยุคก่อตั้งชุมชน ยังคงสำคัญต่อวิถีชีวิตในเรื่องของการบูชาและเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในหมู่บ้าน เมื่อเข้าสู่ยุคเปลี่ยนแปลงภายใต้การบริหารประเทศโดยจอมพล ป.พิบูลสงคราม วัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิมถูกมองว่าโบราณคร่ำครึ จึงเกิดนโยบายสร้างชาติถึงขั้นปฏิวัติวัฒนธรรม “รำโทน” จึงถูกปรับให้เป็น “รำวงมาตรฐาน” เพื่อความเป็นสากล และยุคปัจจุบันที่มีสื่อเทคโนโลยีเข้ามากระทบหมู่บ้านเกิดการแลกเปลี่ยนทัศนคติจากสังคมภายนอกอย่างรวดเร็วทำให้ “รำโทน” ในยุคนี้ขาดการสืบทอดไปจากหมู่บ้านป่าแดง เหลือเพียงผู้อาวุโสไม่กี่ท่านที่ยังคงอนุรักษ์การละเล่นพื้นบ้านนี้ไว้ แต่ส่วนใหญ่ล้วนถูกเก็บด้วยความทรงจำถูกถ่ายทอดด้วยคำบอกเล่าเรื่อง เพื่อเป็นการรักษามรดกภูมิปัญญาพื้นบ้าน “รำโทน” ที่ถูกขึ้นรายการให้เป็นมรดกวัฒนธรรมของชาติ แนวทางการอนุรักษ์โดยอาศัยปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม และนโยบายภาครัฐ จึงกลายเป็นปัจจัยสำคัญในการทำหน้าที่รักษารากเหง้าวัฒนธรรมสู่การสร้างสรรค์สังคมควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การอนุรักษ์การละเล่นพื้นบ้าน รำโทน บ้านป่าแดง ตำบลป่าเลา

Abstract

The purpose of this research was to study the history and development of folk regional performance “Ram Thon” and guidelines for the conservation of folk regional performance “Ram Thon” in Ban Pa-Daeng. By using qualitative research regulations in education and collecting in-depth interview data. Participate in the observation at every step of the “Ram Tone” Ban Pa-Daeng.

The research found that “Ram Thon” in Ban Pa-Daeng had through a process of change according to the economic, social and living conditions determined by government policies from the past to present passed the time loop for 3 periods. In the era of the founding of the community dance performances were still important to the way of life of worship and respect for sacred

things in the village and then when entering the era of change under the administration of the country by Field Marshal Por Phibunsongkhram, the traditional folk culture was seen as ancient and obsolete, thus resulting in national-building policies and the cultural revolution. This caused the change from "Ram Thon" to "Rum Wong Madtratan" (Standard Thai Dance) for internationalization. In the present era, when the media and technology affect the village, there was a rapid exchange of attitudes from the outside society, causing the "Ram Thon" in this era to lack inheritance from the village. There were only a few elders who had preserved this folk regional performance. But most of them were kept in memory, conveyed by narratives. In order to preserve the heritage of folk wisdom, "Ram thon" had been listed as a national cultural heritage. Conservation approaches based on economic, social factors and government policies. Therefore, it had become an important factor in the duty of preserving the cultural roots for social creation along with sustainable economic development of the community.

Keywords : Conservation of Folk Play, Ram Thon, Ban Pa-Daeng, Pa Lao Sub-district

บทนำ

การละเล่นพื้นบ้าน “รำโทน” มรดกวัฒนธรรมสาขาศิลปะการแสดงของชาติ ที่สันนิษฐานว่ามีจุดกำเนิดมาตั้งแต่สมัยอยุธยาและเผยแพร่ขยายไปจนทุกภาคของประเทศไทย (นวลรวี จันทร์ลุน, 2548) รวมถึงจังหวัดเพชรบูรณ์ ที่พบการละเล่น “รำโทน” ในหลายท้องถิ่น ได้แก่ อำเภอศรีเทพ อำเภอวิเชียรบุรี อำเภอ빙สามพัน อำเภอหนองไผ่ ตำบลนายม ตำบลสะเดียง ตำบลท่าพล ตำบลบุงน้ำเต้า และตำบลป่าเลา บ้านป่าแดง ที่นิยมเล่นรำโทนเป็นอย่างมากในอดีต ทั้งยังเป็นหมู่บ้านที่มีเรื่องราวเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ชาติในยุคสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 และสงครามเอเซียมหาบูรพา ปี พ.ศ. 2484 ประเทศไทยสมัยนั้นมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี และมีนโยบายย้ายเมืองหลวงจากกรุงเทพฯ มาอยู่ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยออกพระราชกำหนดระเบียบการบริหารนครบาลเพชรบูรณ์ และได้เตรียมย้ายกรมยุทธศึกษาทหารบก โรงเรียนนายร้อยทหารบก โรงเรียนเทคนิคทหารบก โรงเรียนนายร้อยสำรองทหารบก และโรงเรียนเตรียมทหารบกจากพระนครเข้าเมืองเพชรบูรณ์ และตั้งกองบัญชาการอยู่ที่วัดโพธิ์กลาง บ้านป่าแดง ส่งผลให้รำโทนในยุคนี้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามนโยบายรัฐนิยม 12 ฉบับ ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์, 2552)

เมื่อชาวบ้านป่าแดงต้องตกอยู่ในสถานการณ์การเมืองและสงครามยามค่าสินค้าขึ้นราคาไปทุกแห่ง ในช่วงนั้นรัฐบาลประกาศห้ามกระทำต่าง ๆ หลายอย่าง ห้ามจุดไฟ ห้ามชุมนุม ชาวบ้านจึงเกิดความเหงาและเครียด การสนทนาเพียงอย่างเดียวไม่สนุก กลุ่มนักเรียนนายร้อยที่มาประจำโรงเรียนนายร้อยป่าแดงจึงได้ชวนกันร้องรำเล่น “รำโทน” โดยใช้ถ้ำน้ำมนต์ที่ติดกับวัดป่าแดงแทนโพน เพื่อสร้างความสนุกสนานผ่อนคลายความตึงเครียด (พิน เกตุแพง, 2561, สัมภาษณ์) เมื่อชาวบ้านป่าแดงได้ยินเสียงรำโหนดังมาจากวัดโพธิ์กลางจึงชักชวนกันไปดู นักเรียนนายร้อยได้แต่งเพลงขึ้นมาโดยขึ้นต้นด้วยชื่อโรงเรียนของตน เช่น “เทคนิคมีงาน สำราญกันเต็มที ชุ่มชื่นฤดี ครบปีจากพระนคร...พอเพลงนี้ขึ้นรำกัน เย็บ ๆ ทั้งสาว ทั้งหนุ่ม สนุกอย่าบอกใครเชีย่ว” (นายร้อยป่าแดง, 2537) เพลงรำโทนที่มีเนื้อร้องและวิธีการใช้ถ้ำน้ำมนต์แทนโพนที่แตกต่างไปจากพื้นถิ่น ทำให้ชาวบ้านป่าแดงรู้สึกแปลกใจเพราะต่างไปจากตอนที่เมื่อร้องเกี่ยวกับธรรมชาติ การเกี่ยวพาราสีระหว่างหนุ่มสาว แต่การอยู่รวมกันในพื้นที่เดียวกันได้ทำให้ทั้งสองกลุ่มเกิดปฏิสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดได้แลกเปลี่ยนแนวคิดและฟังพาวาตย์กันอยู่เนือง ๆ

ภาพที่ 1 ถังน้ำมันติดกับรถจีพีทีแทน “โทน”

(ภาพถ่ายโดย : มนชยา คลายโสภ, 28 ตุลาคม 2561)

เมื่อสังคมต้องก้าวเข้าสู่สภาวะการณ์ที่ต้องเปลี่ยนแปลงตามนโยบายการบริหารในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยเฉพาะทางด้านสังคมนั้นถึงขั้นที่เรียกว่า “ปฏิวัติวัฒนธรรม” (ปรีศินีย์ เกศะบุตร, 2554) “รำโทน” จึงถือเป็นกระบวนการหนึ่งที่รัฐบาลใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างชาติ ระยะแรกมีการเปลี่ยนจาก “รำโทน” ให้เป็น “รำวง” โดยให้มีการเล่นรำวงที่เป็นแบบแผนเรียบร้อยสวยงามกว่ารำโทนชาวบ้านแบบเดิม มีการปรับเปลี่ยนแบบแผนจากที่เคยเล่นล้อมวงมีโต๊ะเกียงตั้งอยู่ตรงกลางต้องปรับให้มีโต๊ะจัดอย่างสวยงามตั้งไว้ตรงกลาง มีเก้าอี้ให้ผู้อยู่นอกวงนั่งดูอย่างเป็นระเบียบ การแต่งกายต้องสวยงามตามรัฐนิยม ต้องทักทายกันด้วยการไหว้ก่อนเมื่อรำจบฝ่ายชายต้องนำหญิงมาส่งที่เดิม ชาวบ้านป่าแดงต่างได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในครั้งนี้ แต่ถึงอย่างไรชาวบ้านก็ยังเรียกชื่อว่า “รำโทน” มากกว่าที่จะเรียก “รำวง” (พัน หมวกเทศน์, 2561, สัมภาษณ์) ผนวกกับกระแสเพลงลูกทุ่งที่มีวงดนตรีแบบสากลเข้ามาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยิ่งทำให้การละเล่นรำโทนที่เป็นศิลปะพื้นบ้านโดยแท้เลือนหายไปจากสังคมบ้านป่าแดงด้วยเช่นกัน (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2537)

ปัจจุบัน รำโทน บ้านป่าแดง ได้หายไปจากชุมชนคงเหลือเพียงผู้อาวุโสในหมู่บ้านเพียงไม่กี่ท่านที่ยังคงอนุรักษ์ศิลปะการละเล่นพื้นบ้านเหล่านี้ไว้แต่ส่วนใหญ่ล้วนถูกเก็บด้วยความทรงจำของคนรุ่นเก่า โดยถูกถ่ายทอดด้วยคำบอกเล่าเล่าเรื่อง เยาวชนรุ่นใหม่ในชุมชนป่าแดงต่างไม่ให้ความสนใจวิกฤตของ “รำโทน” อาจต้องเสื่อมและสูญไปอย่างน่าเสียดาย เพื่อเป็นการรักษามรดกภูมิปัญญาพื้นบ้านโดยแท้ ผู้ศึกษาจึงมีความประสงค์ที่จะสืบค้นองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของ “รำโทน” บ้านป่าแดง และหาแนวทางในการอนุรักษ์ส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้คุณค่าของการละเล่นพื้นบ้านต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด ตามพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงตรัสไว้ว่า “การรักษาวัฒนธรรม คือ การรักษาชาติ” รำโทนจึงได้รับขึ้นรายการเป็นมรดกวัฒนธรรมของชาติไทย (นุชนาฏ ดีเจริญ และคณะ, 2561)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของการละเล่นพื้นบ้าน “รำโทน” บ้านป่าแดง ตำบลป่าเลา อำเภอมะนัง จังหวัดเพชรบูรณ์
2. เพื่อหาแนวทางอนุรักษ์การละเล่นพื้นบ้าน “รำโทน” บ้านป่าแดง ตำบลป่าเลา อำเภอมะนัง จังหวัดเพชรบูรณ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เอกสารทางการศึกษา และการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field study) เป็นการลงพื้นที่ไปศึกษาสภาพจริงของการจัดกิจกรรมการละเล่น

รำโทนในอดีตและปัจจุบันเพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึก โดยนำข้อมูลที่นำมาจัดทำให้เป็นระบบ แยกแยะองค์ประกอบ รวมทั้งเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูลเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในกระบวนการรำโทนในแต่ละยุคสมัย

ผลการวิจัย

บริบททางเศรษฐกิจ สังคม และการดำรงชีพของชุมชนบ้านป่าแดง ผ่านการเล่นละเล่นพื้นบ้าน “รำโทน” จะทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัยท่ามกลางสภาวการณ์เปลี่ยนแปลงของนโยบายภาครัฐที่เข้ามากระทบกับรำโทนบ้านป่าแดง ทำให้ผู้วิจัยสามารถแบ่งพัฒนาการชุมชนและการวิเคราะห์ข้อมูลได้ทั้งหมด 3 ยุค คือ ยุคก่อตั้งชุมชน ยุคเปลี่ยนแปลง ยุคปัจจุบัน ผลวิจัยพบว่า

รำโทน: ยุคก่อตั้งชุมชน

รำโทน ในยุคก่อตั้งชุมชนเป็นที่นิยมมากของหนุ่มสาวชาวป่าแดง เนื่องจากชาวบ้านยังมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ไม่ได้ติดต่อกับสังคมภายนอก การทำมาหากินใช้ระบบบริโภคนิยมในครัวเรือนไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อขายหากเหลือจะใช้วิธีแลกเปลี่ยนกันในชุมชนมากกว่า ชาวป่าแดงจะหยุดงานกันทุกวันพระเพื่อเข้าวัดทำบุญทำให้ประเพณีวัฒนธรรมในหมู่บ้านยังคงเหนียวแน่นมากกว่ายุคปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าคนในชุมชนได้สร้างสัมพันธ์กันอยู่เนื่อง ๆ เกิดเป็นความสามัคคี ทำให้การสืบทอดการละเล่นรำโทนในยุคนี้ยังไม่มีปัจจัยภายนอกเข้ามากระทบ หากย้อนกลับมาดูข้อมูลประเพณีพิธีกรรมของบ้านป่าแดง จะพบว่าการละเล่นรำโทน ปรากฏในงานประเพณีวิถีชีวิตในรอบปีดังนี้

เดือนอ้าย (ธันวาคม) ชาวบ้านจะลงแขกช่วยกันทำการเกี่ยวข้าวและในระหว่างที่ลงแขกหนุ่มสาวจะมีวิธีผ่อนคลายความเหนื่อยล้าด้วยการละเล่น “รำโทน” ร้องเพลงหยอกล้อกันไปมา รำโทนจึงถือเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้หนุ่มสาวป่าแดงได้เกี่ยวพาราสีกันจนครองคู่มาถึงปัจจุบัน **เดือนยี่** (มกราคม) หลังจากช่วยกันลงแขกเกี่ยวข้าวเสร็จ ชาวบ้านจะช่วยกันนวดข้าวที่ลานข้าว ชาวบ้านจะละเล่น “รำโทน” เพื่อให้เกิดความสนุกสนานผ่อนคลายความเหนื่อยล้า **เดือนสาม** (กุมภาพันธ์) เป็นบุญก่อก่อเจดีย์ข้าวเปลือก เมื่อประกอบพิธีเสร็จหนุ่มสาวป่าแดงจะละเล่น “รำโทน” เพื่อเป็นการฉลองให้กับแม่โพสพเพื่อเสริมสิริมงคล **เดือนสี่** (มีนาคม) ประเพณีก่อก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุ ชาวบ้านจะรวมตัวกันที่วัดโพธิ์กลางโดยจะนำธาตุหรืออัฐิบรรพบุรุษทำความสะอาดและนำทรายมาก่อกลมหม้ออัฐจนมิดเป็นรูปทรงเจดีย์ เมื่อเสร็จพิธีกรรมหนุ่มสาวป่าแดงจะทำการละเล่น “รำโทน” ที่ลานวัดโพธิ์กลาง **เดือนห้า** (เมษายน) งานบุญสงกรานต์ หนุ่มสาวจะรวมตัวกันมาสงกราน้ำพระที่วัดในบุญสงกรานต์จะมีการละเล่นมากมาย เช่น เล่นสะบ้า มอญซ่อนผ้า งูกินหาง โยนลูกช่วง และยังรวมไปถึงการละเล่น “รำโทน” **เดือนหก** (พฤษภาคม) บุญสลากภัตและพิธีเลี้ยงเจ้าปู่เจ้าย่าบ้านป่าแดงเพื่อเป็นการบอกกล่าวให้ท่านคอยปกป้องรักษาคุ้มครองชาวบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข เมื่อพิธีกรรมเสร็จสิ้นจะมีการเลี้ยงข้าวปลาอาหารสำหรับผู้มาร่วมพิธีกรรมเมื่ออิมหนาสำราญแล้วชาวบ้านจะเล่น “รำโทน” เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองกันอย่างสนุกสนาน **เดือนเจ็ด** (มิถุนายน) ตกกล้าข้าวเตรียมแปลงหว่านและในระหว่างตกกล้า ชาวบ้านจะร่วมกันเล่น “รำโทน” เพื่อผ่อนคลายความเหนื่อยล้า **เดือนแปด** (กรกฎาคม) งานบุญเข้าพรรษา ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านจะนำขี้ผึ้งมาหล่อเทียนและในระหว่างหล่อเทียนที่ลานวัดจะมีการจัดกิจกรรมการละเล่น “รำโทน” ให้กับหนุ่มสาวในหมู่บ้าน เพราะถือว่าอยู่ในสายตาผู้ใหญ่ **เดือนเก้า** (สิงหาคม) ลงแขกปักดำต้นกล้าแปลงนา ระหว่างที่ดำนาช่วงพักจะมีการเล่น “รำโทน” เพื่อเป็นการผ่อนคลาย **เดือนสิบเอ็ด** (ตุลาคม) งานบุญออกพรรษา ชาวบ้านมีกิจกรรมการปล่อยเรือปล่อยแพเพราะเชื่อว่าเป็นการบูชารอยพระพุทธรูปและระลึกถึงพระคุณของพระแม่คงคา หลังประกอบพิธีเสร็จจะร่วมกันเล่น “รำโทน” เพื่อเป็นการฉลองกันอย่างสนุกสนาน **เดือนสิบสอง** (พฤศจิกายน) ประเพณีเทศน์มหาชาติและลอยกระทง หนุ่มสาวจะไปลอยกระทงที่ห้วยป่าแดงและกิจกรรมที่หนุ่มสาวรอคอยก็คือการร้องเล่น “รำโทน” เพื่อเกี่ยวพาราสีกันแยกย้ายกันกลับบ้าน

“รำโทน” บ้านป่าแดง ในยุคก่อตั้งชุมชนถูกจัดขึ้นโดยเป็นไปตามวิถีชีวิตชุมชน รูปแบบการละเล่นเป็นไปแบบฉบับพื้นบ้านของชาวบ้านป่าแดง ไม่มีเจ้าภาพจัดงานอย่างเป็นทางการเมื่อประสงค์จะเล่นก็ใช้วิธีนัดกันเล่นตามสถานที่ต่าง ๆ หรือตามวงรอบประเพณี

รำโทน: ยุคเปลี่ยนแปลง (ปฏิวัติวัฒนธรรม) พ.ศ. 2481-2537

การละเล่น “รำโทน” บ้านป่าแดงในยุคนี้ได้รับผลกระทบจากนโยบายรัฐบาลในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2481-2487) ประสงค์จะให้ชาติไทยเจริญเทียบเท่าสากล จึงมีนโยบายส่งเสริมลัทธิชาตินิยมตามแนวเยอรมนี อิตาลี ญี่ปุ่น และเอาจริงเอาจังโดยการประกาศคำขวัญว่า “เชื้อผู้นำชาติพันธุ์” มีการออกประกาศให้ประชาชนต้องสวมหมวกเมื่อออกนอกเคหสถานเพื่อแสดงออกถึงความเป็นชาติที่ศิวิไลซ์ ยกเลิกวัฒนธรรมอันคร่ำครึน่ารังเกียจและสกปรกด้วยการประกาศห้ามกินหมาก ให้เลิกเล่นดนตรีไทย หากผู้ใดเล่นต้องมีใบอนุญาตจากภาครัฐหากไม่ปฏิบัติตามต้องได้รับโทษทางกฎหมาย และที่โดดเด่นที่สุดคือการสร้างเสริมเอกลักษณ์ของชาติด้วยการรำวงสามัคคี หรือ “รำโทน” ต่อมากรมศิลปากรให้เรียกว่า “รำวงมาตรฐาน” ภายใต้นโยบายแห่งชาติและได้แพร่กระจายออกสู่ท้องถิ่นไทยทั่วทุกภาคอย่างรวดเร็ว และรวมไปถึงหมู่บ้านป่าแดง จังหวัดเพชรบูรณ์ (อเนก นาวิกมูล, 2522)

วัฒนธรรม “รำโทน” บ้านป่าแดงจึงเริ่มแปรเปลี่ยนไปจากเดิม เนื่องจากมีกลไกรัฐเป็นตัวกำหนดให้ผู้เล่นจะต้องเล่นให้มีแบบแผนอันเดียวกัน โดยกลุ่มข้าหลวงจากกรุงเทพฯ ที่มาประจำในหมู่บ้านป่าแดงได้นำรำโทนของคนกรุงเทพฯ มาปรับให้ชาวบ้านเล่นรำในงานสังสรรค์ข้าราชการและให้พวกเราเรียกชื่อว่า “รำวัฒนธรรม” แต่คนในหมู่บ้านก็ยังเรียกว่า “รำโทน” เพราะเรียกมาตั้งแต่เด็กแล้ว (พิน หมวกเทศน์, 2561, สัมภาษณ์) ผนวกกับนโยบายรัฐนิยม 12 ฉบับ โดยระยะ 1 ได้เริ่มบังคับให้มุ่งกระโปรง กางเกง และสวมเสื้อแขนยาวสุภาพ สวมหมวกในการเล่นรำโทน หรือ รำวง เพื่อความเป็นมาตรฐานและสวยงาม และระยะที่ 2 ให้จัดโต๊ะอย่างสวยงามโดยใช้แจกันดอกไม้ตั้งไว้ตรงกลางวงแทนครกไม้และตะเกียง ให้มีเก้าอี้สำหรับผู้ที่อยู่นอกวงนั่งดูอย่างเป็นระเบียบ การแต่งกายต้องสวยงามตามรัฐนิยม การที่ต้องปรับตัวแบบฉับพลันและหลีกเลี่ยงไม่ได้เพราะหมู่บ้านเป็นพื้นที่ที่ข้าราชการเข้ามาอาศัยอยู่กับชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านป่าแดงเลือกที่จะไม่เล่นรำโทนในงานประเพณี แต่ยังมีร้องรำเล่นบ้างในหน้ากลางแจ้งในช่วงกลางท้องไร่ท้องนา (พิน เกตุแพ่ง, 2561, สัมภาษณ์)

ภาพที่ 2 การแต่งกายสตรีปรากฏตัวในชุมชนที่ถูกต้องตามรัฐนิยมในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม (ที่มา : กรมศิลปากร, 2562)

“รำโทน” บ้านป่าแดงในยุคนี้ถึงแม้ว่าจะถูกให้เปลี่ยนมาใช้คำว่า รำวง แต่ชาวบ้านป่าแดงก็ยังคงเรียกชื่อว่า “รำโทน” อย่างไรก็ตามเมื่อกระแสสังคมเริ่มเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ปัจจุบัน “รำวง” ก็เริ่มเข้ามาแทนที่ ผนวกกับเริ่มมีจิ้งหะและทำรำจากตะวันตกเข้ามาผสม เช่น จิ้งหะคองก้า “รำโทน” จึงแทบจะเลือนหายไปจากสังคมบ้านป่าแดง

รำโทน: ยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2537-ปัจจุบัน)

การละเล่น “รำโทน” บ้านป่าแดงในยุคปัจจุบัน ถูกปรับเปลี่ยนไปตามสภาวการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และการดำรงชีพ หากย้อนไปดูข้อมูลในยุคปฏิวัติวัฒนธรรมจะเห็นได้ว่ารำโทนแทบจะเลือนหายไปจากสังคมบ้านป่าแดง

ผนวกกับเหตุการณ์เคลื่อนไหวของภาคประชาชนครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์การเมือง (พฤษภาคม 2535) ทำให้เกิดกระแสการปฏิรูปการเมืองการปกครองก่อตัวขึ้นมีการเรียกร้องจากหลายฝ่ายให้มีการปฏิรูปการเมืองโดยการเรียกร้องให้มีการกระจายอำนาจการปกครองสู่ชุมชนและหมู่บ้าน จึงทำให้ในปี พ.ศ. 2537 ประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล (ฉบับที่ 2554) โดยมีแก่นสารสำคัญคือให้ท้องถิ่นมีอิสระในการปกครองตนเอง

นอกจากนี้ความเจริญวิทยาการด้านเทคโนโลยีส่งผลให้แนวคิดในการดำรงชีพของชาวบ้านป่าแดงเปลี่ยนไปจากเดิม สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์ เสียงตามสาย เริ่มเข้ามาแพร่กระจายในหมู่บ้านทำให้การเข้าถึงสื่อบันเทิงสมัยใหม่ได้ง่ายขึ้น เฉกเช่น “เพลงลูกทุ่ง” ที่มีท่วงทำนอง คำร้อง สำเนียง และลีลาการร้องที่สนุกสนาน ลักษณะเพลงลูกทุ่งในระยะเริ่มแรกมาจากการร้องรำทำเพลงของไทยดั้งเดิม อาทิ แหม่มเทศน์ สวดคฤหัสถ์ จำวัด ลีเก ลำตัด เพลงขอทาน ฯลฯ และยุคที่สองจะมีการแต่งเพลงขึ้นมาใหม่มีเนื้อหาที่เล่าเรื่องการเกี่ยวพาราสี วิถีชีวิตคนบ้านนอก ช่วงนั้นก็จะเป็นเพลง “จะขอก็รีบขอ” ของศิรินทรา นียากร “เพลงปู่ไข่ไก่หลง” ของชายธง ทรงพล โดยมีการนำดนตรีสากลเข้ามาผสมทำให้ดนตรีเร้าใจยิ่งขึ้น (พิน เกตุแพ่ง, 2561, สัมภาษณ์) ผนวกกับการแข่งขันด้านเศรษฐกิจที่สูงขึ้นจากที่เคยเป็นครอบครัวใหญ่ในสังคมเกษตรกรรมเริ่มเปลี่ยนไปเป็นวิถีแห่งการแข่งขันเพื่อการดำรงชีพ สังคมเริ่มต่างคนต่างอยู่เฉกเช่นสังคมอื่น ๆ ส่งผลให้การสืบทอดวัฒนธรรมที่สะท้อนวิถีพื้นบ้าน “รำโทน” บ้านป่าแดง ขาดการสืบทอดไปจากสังคมบ้านป่าแดง (มนูญ อินเหล็ก, 2561, สัมภาษณ์)

จวบจนมาถึง ปี พ.ศ. 2552 กระทรวงการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านโครงการเที่ยวไทยครีกครั้น เศรษฐกิจไทยตกต่ำ หน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่นทั่วประเทศจึงถือโอกาสนำต้นทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างเป็นอัตลักษณ์เพื่อเป็นจุดขายให้นักท่องเที่ยวในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2552) บ้านป่าแดงจึงเป็นชุมชนหนึ่งที่อยู่ในแผนการท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบูรณ์ เนื่องจากมีเรื่องราวเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ชาติประกอบกับมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติคืออ่างเก็บน้ำป่าแดงที่มีระบบนิเวศที่สมบูรณ์และสวยงาม กระทั่ง พ.ศ. 2558 แผนการท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบูรณ์ ยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดได้นำโครงการฟื้นฟูโรงเรียนนายร้อยป่าแดงบรรจุลงไปในแผนโดยมีจังหวัดทหารบกเพชรบูรณ์และสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบ ผนวกกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2565) ให้ยึด “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มุ่งเน้นพัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ รักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ชุมชนมีวิถีชีวิต ค่านิยม ประเพณี และวัฒนธรรม ทำให้หน่วยงานทางการศึกษาหลากหลายแห่งหันมาให้ความสนใจต่อชุมชนบ้านป่าแดง ถึงแม้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมจะส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิต แต่ยังคงมีแง่มุมในเรื่องชาติพันธุ์ ประเพณี วัฒนธรรม ภาษาความเชื่อที่ยังถือเป็นอัตลักษณ์ของคนในชุมชนบ้านป่าแดง

ในเดือนพฤศจิกายนและเดือนธันวาคม พ.ศ. 2561 ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเรื่องโรงเรียนนายร้อยป่าแดง ทำให้ได้พูดคุยกับกลุ่มผู้อาวุโส ชาวบ้าน ที่อยู่ร่วมเหตุการณ์ในยุคจอมพล ป. และหัวหน้าชุมชนบ้านป่าแดง แต่ประเด็นที่กลุ่มชาวบ้านและผู้เฒ่าได้ตระหนักถึงคือเรื่องวัฒนธรรมพื้นบ้านการละเล่น “รำโทน” ที่เคยเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตปู่ย่าตายาย ทำให้ทุกฝ่ายเกิดคำถามว่าจะทำอย่างไรให้มีการฟื้นฟูการละเล่นรำโทน

จากความสำคัญดังกล่าว ชุมชนและผู้วิจัยจึงหาแนวทางร่วมกันว่าทำอย่างไรจึงจะเกิดกิจกรรม การละเล่น “รำโทน” บ้านป่าแดงขึ้นอีกครั้งเพื่อให้ลูกหลานในหมู่บ้านได้เรียนรู้และสัมผัสบรรยากาศวัฒนธรรมพื้นถิ่นของตนเอง หัวหน้าชุมชนและกลุ่มผู้อาวุโสจึงเสนอให้ทดลองจัดกิจกรรมขึ้นในช่วงเย็น ณ ลานวัดโพธิ์กลาง เพราะเป็นเวลาที่บ้านกลับจากงานไร่สวน และกลุ่มผู้อาวุโสในหมู่บ้านได้ให้ข้อมูลว่าในช่วงเดือนธันวาคมเป็นฤดูกาลเก็บเกี่ยวของชาวบ้านหากทีมวิจัยมีกิจกรรมเข้ามาจัดในหมู่บ้านทางชุมชนยินดีให้ความร่วมมือ ผู้วิจัยจึงเสนอกิจกรรมสู่ขวัญข้าว แม้โปสพ และนำการละเล่น “รำโทน” เข้าไปสร้างบรรยากาศให้เสมือนจริงเช่นในอดีตหากมีพิธีกรรมใด ๆ ในหมู่บ้านจะต้องมีการละเล่นรำโทนเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองและเป็นสิริมงคลแก่ตัวเอง

สรุปและวิจารณ์ผล

จากการวิจัยเรื่อง แนวทางอนุรักษ์การละเล่นพื้นบ้าน “รำโทน” บ้านป่าแดง ตำบลป่าเลา อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ สามารถสรุปผลการวิจัยดังนี้

การละเล่นพื้นบ้าน “รำโทน” หรือยุคที่ชาวบ้านอพยพมาจากสาเหตุหนีภัยสงครามหรือการโยกย้ายถิ่นฐาน ทำมาหากินล้วนเป็นเหตุที่ส่งผลต่อสภาพจิตใจของมนุษย์ ฉะนั้นการสร้างความรู้สึกร่วมความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หรือพวกพ้องเดียวกันจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจมนุษย์ (วัฒนชัย หมั่นยิ่ง, 2554) เช่นเดียวกับชาวบ้านป่าแดงที่ได้นำเรื่องราวการละเล่นพื้นบ้าน “รำโทน” ที่ติดตัวมาตั้งแต่เมื่อครั้งอดีตมาสร้างความรู้สึกร่วมการเป็นพวกพ้องเดียวกันผสมผสานผ่านวิถีชีวิตในวงรอบประเพณีเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจให้กับคนในชุมชนเกิดความสามัคคี กระทั่งเข้าสู่ยุคของการเปลี่ยนแปลง (ปฏิวัติวัฒนธรรม) “รำโทน” ถูกใช้เป็นเครื่องมือที่ภาครัฐใช้เป็นกลไกในการสร้างชาติ ถูกสถาปนาและส่งเสริมจนประสบความสำเร็จอย่างสูงถือเป็นผลงานด้านวัฒนธรรมไม่ก็ประเภทที่ภาครัฐคิดขึ้นแล้วเป็นที่ยอมรับของประชาชนทั่วไป อาจเป็นเพราะรำโทนเป็นการละเล่นที่มีอยู่ดั้งเดิมของแต่ละพื้นที่ถิ่นข้อสังเกตคือ การเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคมโดยฉับพลันที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เพราะหมู่บ้านป่าแดงเป็นพื้นที่ข้าราชการทหารเข้ามาอาศัยอยู่ทำให้ชาวบ้านเลือกที่จะไม่เล่นรำโทนในงานประเพณีเนื่องจากแบบแผนที่ซับซ้อนขึ้น ผนวกกับสังคมก้าวสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504 ที่มุ่งเน้นภาคอุตสาหกรรมมากกว่าภาคเกษตรกรรม คนในหมู่บ้านหันไปประกอบอาชีพอื่นโดยเฉพาะการเข้าไปใช้แรงงานในเมืองใหญ่ ถือเป็นอีกหนึ่งสาเหตุที่ทำให้ชุมชนขาดการสืบทอดวัฒนธรรม “รำโทน” บ้านป่าแดงในยุคนี้จึงแทบเลือนหายไปจากชุมชน และยุคปัจจุบันสื่อเทคโนโลยีหลากหลายด้านได้เข้ามากระทบในสังคมบ้านป่าแดง ผนวกกับสื่อบันเทิงสมัยใหม่หรือกระแสเพลงลูกทุ่งที่นำดนตรีสากลเข้ามาผสมผสานทำให้เล้าใจและสนุก ส่งผลให้การละเล่นพื้นบ้าน “รำโทน” เจอวิกฤตตกย่ำอีกรอบจนขาดการสืบทอดไปจากหมู่บ้านป่าแดงอย่างถาวร

แต่เมื่อกระแสอนุรักษ์วัฒนธรรมกลับมาอีกครั้งด้วยนโยบายภาครัฐที่สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทำให้กลุ่มคนบางกลุ่มในหมู่บ้านเกิดความตระหนักต่อวัฒนธรรมที่สูญหายไป จึงเกิดเป็นความร่วมมือในการจัดกิจกรรมการแสดงการละเล่นพื้นบ้าน “รำโทน” บ้านป่าแดง ระหว่างที่วิจัยและชุมชนที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านป่าแดง สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนที่ต้องการหาแนวทางที่เหมาะสมในการอนุรักษ์การละเล่นพื้นบ้าน “รำโทน” ภูมิปัญญาที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนตนเอง เมื่อเกิดกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้ชุมชน หัวหน้าชุมชน และผู้วิจัย ร่วมกันตระหนักและหาแนวทางอนุรักษ์การละเล่นพื้นบ้าน “รำโทน” บ้านป่าแดง และวิกฤตในครั้งนี้คือกลุ่มผู้ที่เป็นพ่อเพลง แม่เพลง นักดนตรีได้เสียชีวิตกันไปเกือบหมดแล้ว เหลือเพียงไม่กี่ท่านที่ยังคงมีความรู้ที่ฝังอยู่ในความทรงจำเท่านั้น ซึ่งเป็นไปตามงานศึกษาของ ศรีศักร วัลลิโภดม (2543) ที่แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 2 ลักษณะคือ ลักษณะที่หยุดนิ่งไม่เคลื่อนไหวเพราะขาดความสัมพันธ์กับกลุ่มคนที่เป็นผู้ผลิตวัฒนธรรมนั้นไปแล้ว ดังนั้น วัฒนธรรมในลักษณะหยุดนิ่งจึงมักเป็นภาพของอดีต ซึ่งตรงกับวัฒนธรรมพื้นถิ่น “รำโทน” ป่าแดงที่กลุ่มผู้ที่เป็นพ่อเพลงแม่เพลงรวมถึงนักดนตรีได้เสียชีวิตกันไปเกือบหมดและขาดการสืบทอดต่อรุ่นหลัง และอีกลักษณะคือ วัฒนธรรมที่มีลักษณะเคลื่อนไหว สังคมวัฒนธรรมจะทำหน้าที่อนุรักษ์ และหล่อเลี้ยงศิลปวัฒนธรรมให้มีความสำคัญขึ้นมา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยปัจจัยหลายด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และนโยบายภาครัฐ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2543)

จากผลการศึกษาประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของการละเล่นพื้นบ้าน “รำโทน” บ้านป่าแดง ผู้วิจัยได้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการเล่นพื้นบ้าน “รำโทน” เพื่อให้ได้คำตอบวัตถุประสงค์ข้อที่สอง ผู้วิจัยจึงใช้กรอบแนวคิดการอนุรักษ์วัฒนธรรม ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เพื่อหาแนวทางอนุรักษ์การละเล่นพื้นบ้าน “รำโทน” บ้านป่าแดง ตำบลป่าเลา อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ดังนี้

1. การสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม คือ การจัดกิจกรรมหรือดำเนินการให้มีการเริ่มสร้างสรรค์ บุกเบิก การประดิษฐ์คิดค้นวิจัย และพัฒนาทางวัฒนธรรม

เมื่อกระบวนการสร้างองค์ความรู้ในชุมชนจนถึงขั้นตระหนักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมที่กำลังสูญหาย ส่งผลให้คนในชุมชนเกิดคำถามว่าจะอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นของตนได้อย่างไร ต้องยอมรับว่าการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมถ้าจะให้เกิดความยั่งยืนได้ต้องนำไปสู่การเพิ่มมูลค่าในมิติทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน

ได้ด้วย การสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมเป็นแนวคิดสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานการใช้องค์ความรู้ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2562) การนำองค์ความรู้ของชุมชนบ้านป่าแดง ไปต่อยอดให้เกิดฐานการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจโดยการนำทุนวัฒนธรรมที่หมู่บ้านป่าแดงมีอยู่มาจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวิถีวัฒนธรรม เช่น ต้นแดงทางเข้าหมู่บ้านที่เป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านป่าแดง แหล่งปลูกพืชเศรษฐกิจสองข้างทางระหว่างทางเข้าหมู่บ้าน เจดีย์วัดโพธิ์กลางที่ได้รับอิทธิพลของสุโขทัยและอยุธยาตอนปลาย โรงเรียนนายร้อยป่าแดงจุฬารัตนศาสตร์ทางทหารในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติเริ่มจากแวะไหว้ศาลเจ้าปู่-เจ้าย่า ศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน อ่างเก็บน้ำห้วยป่าแดงที่มีระบบนิเวศที่สมบูรณ์ และจบด้วยกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้าน “รำโชน” บ้านป่าแดง ที่นิยมเล่นในสังคมอดีตและเกิดการเปลี่ยนแปลงที่มีเรื่องราวเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ชาติในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี

การจัดกิจกรรมข้างต้นเป็นเพียงโมเดลของการใช้ทุนทางวัฒนธรรมในหมู่บ้านมาสร้างสรรค์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจสู่ชุมชนโดยการเชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม การค่อย ๆ เล่าตำนาน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เหตุการณ์และสถานที่สำคัญในหมู่บ้านเพื่อนำมาโยงเรื่องราวการละเล่นพื้นบ้าน “รำโชน” ที่ขาดการสืบทอดต่อ ถือเป็นกระบวนการปลูกจิตสำนึกให้ทั้งคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของคำว่า “รากเหง้าวัฒนธรรม”

2. การส่งเสริมและสนับสนุน คือการจัดกิจกรรมและดำเนินการใด ๆ ที่ช่วยให้นักบริหาร หรือนักวิชาการ หรือภาครัฐเอกชนสามารถดำเนินวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เช่น การจัดงบประมาณสนับสนุนการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมในวาระต่าง ๆ

กระบวนการทำงานที่จะทำให้ทิศทางปฏิบัติหรือจัดกิจกรรมใด ๆ นั้น จะประสบความสำเร็จได้ผู้นำชุมชนต้องมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาและบริหารงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างภาคประชาชน (ชุมชน) บุคลากรร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น หรือภาควิชาการ ที่มีแนวทางร่วมกันในการอนุรักษ์วัฒนธรรม เช่น ชุมชนเป็นแหล่งรวมองค์ความรู้ แต่ไม่สามารถนำองค์ความรู้ออกมาถ่ายทอดสู่ชุมชนได้ แต่ในขณะเดียวกันภาควิชาการมีความสามารถในการจัดเก็บรวบรวมองค์ความรู้เป็นลายลักษณ์อักษรหรือสื่อรูปแบบต่าง ๆ และมีแนวทางในการต่อยอดสู่ชุมชนได้ เป็นต้น กระบวนการทำงานแบบบูรณาการระหว่างองค์กรจะช่วยให้การขับเคลื่อนงานกิจกรรมเกิดศักยภาพยิ่งขึ้น

3. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ คือ การจัดกิจกรรมหรือดำเนินการเพื่อนำวัฒนธรรมไปสู่ประชาชนทางสื่อมวลชนทุกรูปแบบ

เมื่อชุมชนมีการสร้างสรรค์กิจกรรม ยกตัวอย่างเช่น เส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นผู้ร่วมคิด โดยยึดการเชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรมท้องถิ่นตนเองเป็นหลัก ผนวกกับการสร้างความร่วมมือกับองค์กรภายนอกที่มีแนวร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรม สิ่งสำคัญที่สุดในยุค Social media คือ เครื่องมือทางเทคโนโลยีที่จะเป็นตัวช่วยในการประชาสัมพันธ์ให้คนรู้จักชุมชน ใช้ต้นทุนน้อยแต่กระจายการรับรู้ไปได้กว้างไร้ขีดจำกัดสร้างการบอกต่อได้ดีที่สุด และรูปแบบหรือการสร้างสื่อควรเป็นสื่อที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายทุกเพศทุกวัย เช่น วิทยุทัศน์ หนังสือ นิตยสารการ์ตูน และต่อยอดเป็นบทเรียนวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้เยาวชน คนในชุมชน ได้เรียนรู้รากเหง้าวัฒนธรรมของตนเอง สิ่งเหล่านี้อาจเป็นส่วนหนึ่งที่สร้างความตระหนักให้เกิดเป็นสำนึกรักบ้านเกิด สร้างความสามัคคี นำไปสู่การสร้างสรรค์สังคมอย่างยั่งยืน

4. การจัดการวัฒนธรรม คือ การจัดกิจกรรมหรือดำเนินการเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นได้สัมผัสกับวัฒนธรรมสร้างความรู้ความเข้าใจความซาบซึ้ง

การสร้างวัฒนธรรมตระหนักและปลูกจิตสำนึกความเป็นท้องถิ่น ทางชุมชนบ้านป่าแดงได้หยิบยกประเด็นการละเล่นพื้นบ้าน “รำโชน” ผ่านเรื่องราวประเพณีในรอบปี กับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวิถีการดำเนินชีวิตในอดีตและกลุ่มผู้นำ ผู้อาวุโส ได้ร่วมกันเสนอแนวคิดในการจัดกิจกรรมการละเล่นรำโชนโดยเริ่มจากการสอดแทรกเข้าไปในประเพณีที่ชุมชนจัดขึ้น อาจเริ่มจากประเพณีสงกรานต์ ประเพณีเข้าพรรษา ในรูปแบบการแสดงโขน โดยเริ่มจากการประสานงานกับกลุ่มโรงเรียนให้ตั้งชมรม “รำโชน” พื้นบ้านป่าแดง โดยมีวัดโพธิ์กลางเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดองค์ความรู้ เนื่องจากสะดวกต่อผู้อาวุโสที่ถือเป็นปราชญ์ท้องถิ่นเพียงไม่กี่คนในหมู่บ้านรวมกลุ่มดำเนิน

กิจกรรมถ่ายทอดความรู้สู่กลุ่มคนรุ่นใหม่ และผู้วิจัยได้เสนอให้มีการอบรมกลุ่มมัคคุเทศก์น้อยในชุมชนเพื่อสร้างกลุ่มเยาวชนได้เรียนรู้วัฒนธรรมพื้นถิ่นของตนเอง การขับเคลื่อนจากการสร้างกระบวนการเรียนรู้จะทำให้พฤติกรรมกลุ่มเป้าหมาย (ชุมชน) ต่อยอดเป็นรูปธรรมต่อไป เช่น ศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมพื้นบ้าน “รำโหน” บ้านป่าแดง ลานแสดงศิลปะและวัฒนธรรมหมู่บ้านป่าแดง เป็นต้น

5. เสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตยทางวัฒนธรรม คือการจัดการกิจกรรมหรือดำเนินการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนแสดงความคิดเห็นในการจัดกิจกรรม

กระบวนการทำงานทุกขั้นตอนต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ตั้งแต่การร่วมกันวางแผนงาน ออกแบบกิจกรรม รวมถึงการเสนอแนะอื่น ๆ การสร้างความเป็นประชาธิปไตยทางวัฒนธรรม ถือเป็นช่องทางหนึ่งในการช่วยให้สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในชุมชนและองค์กรที่มีแนวร่วมทางวัฒนธรรม เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน ช่วยลดปัญหาความขัดแย้ง และช่วยให้เกิดความร่วมมือที่ดี ส่งผลให้การดำเนินงานเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรม “รำโหน” บ้านป่าแดง ไปในทิศทางเดียวกัน

6. การธำรงไว้ซึ่งคุณภาพและมาตรฐานของวัฒนธรรม คือการจัดการกิจกรรมหรือดำเนินการให้ประชาชนรักษาไว้ซึ่งมาตรฐานความดีงามทางวัฒนธรรม

เมื่อชุมชนเกิดองค์ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบ้านป่าแดง ที่เล่าผ่านพัฒนาการการเล่นพื้นบ้าน “รำโหน” ในแต่ละยุคสมัย ควบคู่กับการมีส่วนร่วมของชุมชนจำนวน 7 หมู่ สู่นโยบายการอนุรักษ์วัฒนธรรมควบคู่ไปกับการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีสู่ชุมชน โดยอาศัยศูนย์การเรียนรู้ที่ชุมชนได้เสนอแนวคิดให้ใช้วัดโพธิ์กลางเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้วัฒนธรรม และเครื่องมือที่จะช่วยให้ชุมชนรักษามาตรฐานคือการขับเคลื่อนกิจกรรมในศูนย์เรียนรู้ หรือที่เรียกว่า ศูนย์เรียนรู้มีชีวิต ทั้งนี้ต้องเกิดจากความมือทางภาคีวิชาการ ชุมชน หน่วยงานท้องถิ่น ร่วมกันผลักดันเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แนวทางอนุรักษ์การเล่นพื้นบ้าน “รำโหน” บ้านป่าแดง ตำบลป่าเลา อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมโดยให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการจัดการประเพณี วัฒนธรรม โดยเฉพาะภาครัฐถือเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน การศึกษาข้อมูลและเข้าถึงบริบทชุมชนอย่างแท้จริงจะสามารถสร้างแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนำไปสู่การพัฒนาทั้งในเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนโดยความร่วมมือกับชุมชนได้อย่างน่าสนใจ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

หน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นหรือหน่วยงานทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องควรมีการถอดบทเรียนชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อท้องถิ่น วิถีชีวิต ภาษา ปรากฏท้องถิ่น นิทานพื้นบ้าน ประวัติศาสตร์ชุมชนที่อิงกับประวัติศาสตร์ชาติในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เรื่องราวที่กล่าวข้างต้นส่วนใหญ่ล้วนถูกเก็บด้วยความทรงจำของคนรุ่นเก่า โดยถูกถ่ายทอดด้วยคำบอกเล่าเรื่อง จัดเก็บองค์ความรู้ออกมาในรูปแบบลายลักษณ์อักษร หรือสื่อที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายทุกเพศทุกวัย เช่น วิกิพีเดีย หนังสือ นิตยสาร และต่อยอดเป็นบทเรียนวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อให้เยาวชน คนในชุมชน ได้เรียนรู้รากเหง้าวัฒนธรรมของตนเอง สิ่งเหล่านี้อาจเป็นส่วนหนึ่งที่สร้างความตระหนักให้เกิดเป็นสำนึกรักบ้านเกิด สร้างความสามัคคี นำไปสู่การสร้างสรรค์สังคมอย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานวิจัย ผู้นำชุมชน กลุ่มผู้อาวุโส ชาวบ้านป่าแดง และกัลยาณมิตรทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือในการลงพื้นที่และสละเวลาในการให้สัมภาษณ์ ทำให้งานวิจัยสามารถเข้าถึงกระบวนการปฏิบัติการทางสังคมและระบบวัฒนธรรมผ่านการเล่นพื้นบ้าน “รำโหน” บ้านป่าแดง เกิดความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น คณะผู้วิจัยหวังว่าบทความวิจัยเรื่องนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานทางการศึกษาและหน่วยงานท้องถิ่นเพชรบูรณ์สู่กระบวนการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของชาติให้คงอยู่สืบไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2562). วิวัฒนาการแต่งกายสมัยกรุงรัตนโกสินทร์. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: https://www.silpa-mag.com/culture/article_11660. (วันที่ค้นข้อมูล: 11 กุมภาพันธ์ 2562).
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2562). *วัฒนธรรม คุณค่าสู่มูลค่า*. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2552). *การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: กองสถิติและวิจัยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ณัฐพงศ์ ทิมโพธิ์. (2554). *ความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติตามหน้าที่ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอบ้านโพธิ์จังหวัดฉะเชิงเทรา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา, สาขาวิชาการบริหารงานท้องถิ่น.
- นายร้อยป่าแดง. (2537). *โรงเรียนนายร้อยป่าแดง*. ประธานคณะกรรมการเตรียมทหารบก รุ่นที่ 7.
- นุชนาฏ ดีเจริญ, อิงอร จุลทรัพย์, วรวิทย์ ทองเนื้ออ่อน, รัชดาพร สุคโต, ภูริดา เรืองจิรายศ และอุบลวรรณ โตอวยพร. (2561, มกราคม-มิถุนายน). มรดกวัฒนธรรม “รำโชน”. *วารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน*, 9(1), 278-296.
- นวลรวี จันทร์ลุน. (2548). *พัฒนาการและนาฏยลักษณะของรำโชน จังหวัดนครราชสีมา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สาขานาฏศิลป์ไทย.
- ปรีศนีย์ เกศะบุตร. (2554, มกราคม-มิถุนายน). การรณรงค์เรื่องการเงินและการประกอบอาชีพขายกล้วยเดี่ยวกับนโยบายสร้างชาติของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามใน พ.ศ. 2485-2487. *BU Academic Review*, 10(1), 136-149.
- พิน หมวกเทศน์. (2562, 1 กุมภาพันธ์). อายุ 88 ปี บ้านเลขที่ 17 หมู่ที่ 12 บ้านป่าแดง ตำบลป่าเลา อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์.
- พิน เกตุแพง. (2561, 26 เมษายน). อายุ 86 ปี บ้านเลขที่ 36 หมู่ที่ 3 บ้านป่าแดง ตำบลป่าเลา อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์.
- มนูญ อินเหลือง. (2561, 26 เมษายน). อายุ 52 ปี บ้านเลขที่ 12 หมู่ที่ 15 บ้านป่าแดง ตำบลป่าเลา อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์.
- วัฒนชัย หมั่นยิ่ง. (2554, ตุลาคม-มีนาคม). ภาษาถิ่นอำเภอหล่มสัก. *ศิลปวัฒนธรรมเพชรบุรี*, 1(1), 84-94.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2543). *สังคม – วัฒนธรรม ในวิถีการอนุรักษ์*. กรุงเทพฯ: ดานสุทธาการพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2537). *รำโชน ศิลปะพื้นบ้าน*. กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์. (2552). *ข้อมูลสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม (กลุ่มอำเภอที่ 1)*. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์.
- อเนก นาวิกมูล. (2522). *เพลงนอกคตวรรษ*. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.